

Länsstyrelsen i Jönköping
Kulturmiljö
Anders Wallander
Hamngatan 4
551 86 Jönköping

Rapport för arkeologisk förundersökning av RAÄ 110 och antikvarisk kontroll av RAÄ 7, inför anläggandet av fiskvägar, Fågelfors socken, Småland

Bakgrund

Kalmar läns museum har på uppdrag av länsstyrelsen i Jönköping utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av RAÄ 110 (järnbruk) samt en antikvarisk kontroll RAÄ 7 (hyttmiljö). Arbetena har utförts med anledning av att planerade nya fiskvägar berör rubricerade fasta fornlämningar.

Arbetet utfördes 2006-08-22 av Håkan Nilsson, Kalmar läns museum. Mattias Persson från länsstyrelsens i Kalmar miljöenhet deltog vid tillfället och informerade, tillsammans med entreprenören, direkt på platsen om planerade åtgärder för fiskvägarnas iordningsställande.

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning, RAÄ 110, Fågelfors

Den planerade fiskvägen kommer på ett ställe att bryta igenom fördämningsvallen till järnbrukets damm. Schaktningar för större delen av fiskvägen var redan gjorda vid besiktningstillfället. Arbeten i området, i anslutning till dammvallen och genombrottet i själva dammvallen, hade inte gjorts.

I schaktmassorna kring den redan grävda fiskvägen påträffades talrikt med tegel och enstaka slaggklumpar (järnmalm).

På platsen där genombrottet av fördämningsvallen ska ske gjordes följande följande:

- schaktning på dammsidan av fördämningsvallen för att dokumentera vallens konstruktion
- schaktning längs med vallens insida för att dokumentera vallens uppbyggnad och konstruktion samt kontroll av eventuell förekomst av underliggande anläggningar
- schaktning från vallen mot den redan anlagda fiskvägen för att avgränsa vallens ”anläggningsyta och kontrollera eventuell förekomst av anläggningar

Resultat

Undersökningen visar att fördämningsvallen är uppbyggd mot en inre delvis synlig stenskoning av kallmurade klyvda gråstensblock i tre skift som vilar på en sula av flata hållar.

Postadress	Gatuadress	Telefon	Telefax	Bankgiro	Postgiro	Org. Nr.
Box 104 S-391 21 KALMAR	Skeppsbrogatan 51 392 31 KALMAR	0480/45 13 00 http://www.kalmarlansmuseum.se	0480/45 13 87	435-7232	79 11 00-1	832400-4087

Grundsulan är anlagd på ett bärlager av slagg, tegel och sotig sand/grus. Under bärlagret iaktogs inga anläggningar eller kulturlager. Mot kallmuren och dammsidan har schaktmassor av grus och sand anlagts. Anläggningszonen kring fördämningsvallen är ca 0,8 meter på vallens insida. Utanför denna zon påträffades endast enstaka tegel- och slaggbitar. Inga övriga anläggningar iaktogs i det kontrollerade området.

Delar av området vid murens insida var störda av senare tids nedgrävningar, sannolikt vid anläggande av stag (troligen stag för telestolpe eller dylikt).

Dammanläggningens utbredning är enligt äldre kartmaterial av samma utsträckning som idag. Dammvallen kan alltså vara från tidpunkten för etablering av bruket (1740-tal). Bärlagret av slagg och tegel kan indikera att dammvallen förstärkts under senare tid –(1800-tal) då bruket expanderat och att slagg från närliggande varp använts vid detta arbete. Några entydiga slutsatser går inte att dra utifrån grävningen och befintligt källmaterial.

Förslag på åtgärder:

Kalmar läns museum gör bedömningen att fiskvägen kan iordningsställas utan ytterligare antikvariska åtgärder.

Antikvarisk kontroll, RAÄ 7, Fågelfors socken

Den planerade fiskvägen ska lokaliseras till ett befintligt omlöp. I omlöpets nedre del ska ett par stenar/block flyttas. Vid utskovet ska pålagring ske med sten. Ett utskov ska förses med dammlucka.

Följande åtgärder utfördes:

- En okulär besiktning av dammvallen och omlöpet gjordes på plats

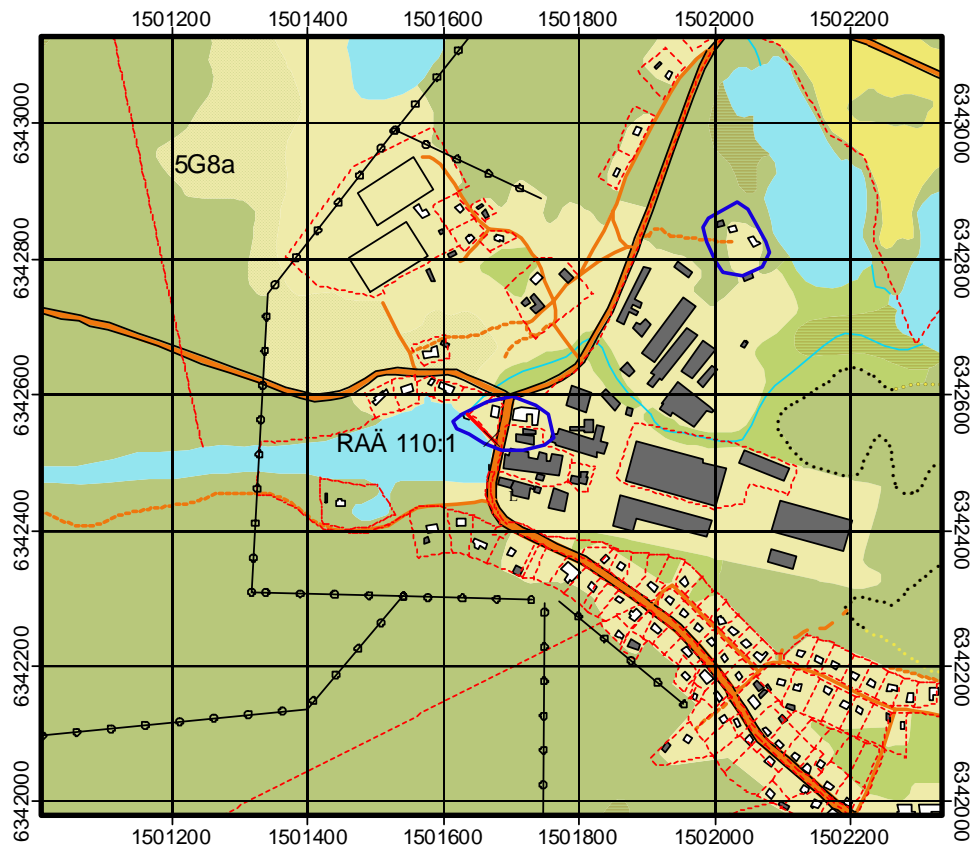
Resultat

Samtliga tre utskov konstaterades ha gjutna partier kring kallmurarna. Slagg förekommer i hela bäckfåran, bl.a. vid utskovet. Slaggen bildar här inga varp utan har eroderat ner från befintligt varp. Inga anläggningar som har samband med hytt-/kvarnverksamhet bedöms finnas i omlöpets övre del där gjutning/pålagring med sten ska ske. I omlöpets nedre del, i direkt anslutning till huvudfåran, finns eventuellt rester efter en äldre kvarn i form av en gråstenssyll, ca 4x4 meter. Detta kan dock inte avgöras med säkerhet (ngt diffust) utan stöd av historiskt kartmaterial. De stenar som skulle flyttas i omlöpets nedre del är inte belägna i den eventuella kvarngrunden.

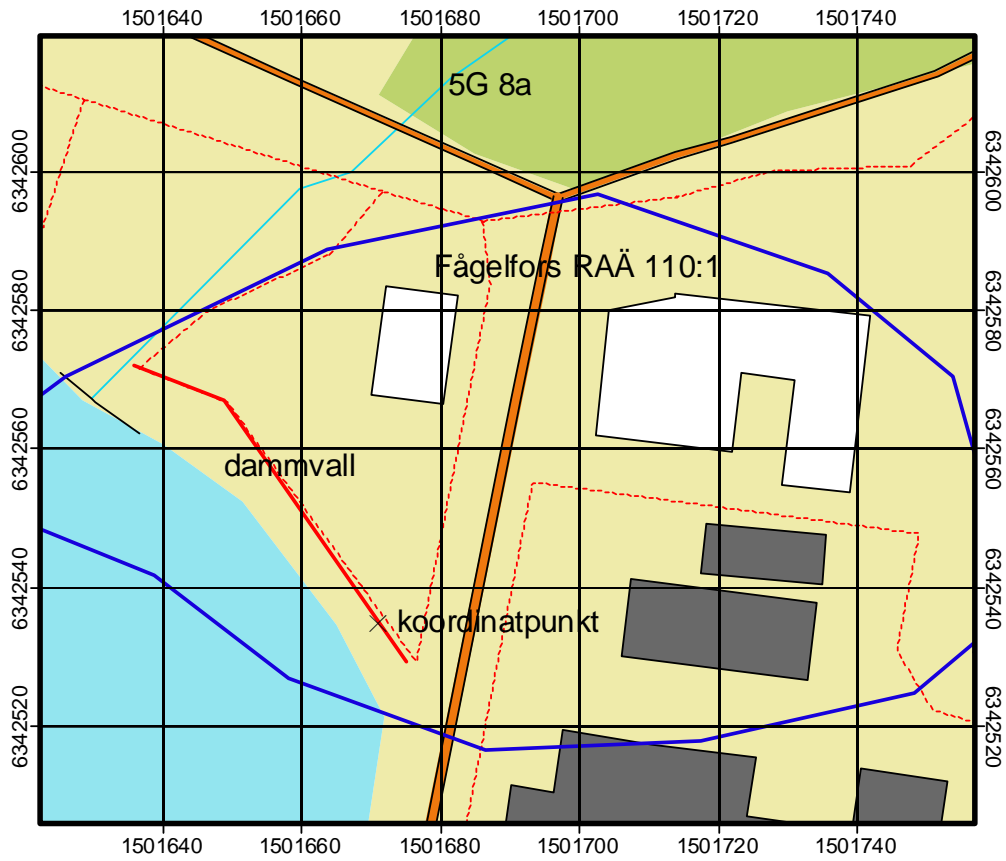
Förslag på åtgärder:

Kalmar läns museum gör bedömningen att fiskvägen kan iordningsställas utan ytterligare antikvariska åtgärder.

Kartor

Fastighetskartan med RAÄ 110:1 (blåmarkerat område), dammvallen (röd linje) och koordinatpunkten (svart kryss) för schaktets SÖ hörn. Skala 1:10000.

Fastighetskartan med RAÄ 110:1 (blåmarkerat område), dammvallen (röd linje) och koordinatpunkten (svart kryss) för schaktets SÖ hörn. Skala 1:1000.

Bilder

Fördämningsvallens inre stenskonung före schaktning. Foto mot väster/Mattias Persson, Ist Kalmar.

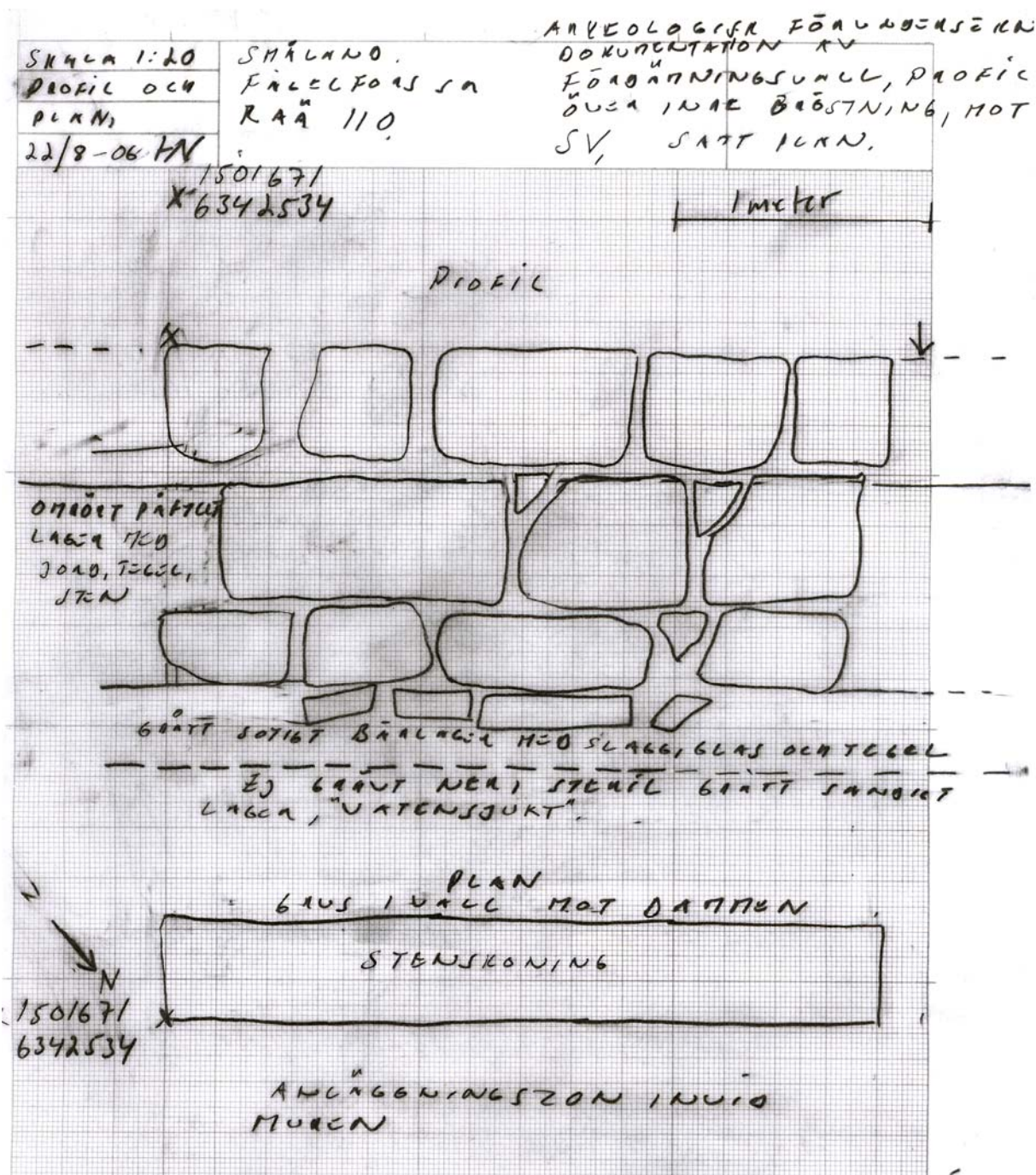

Dokumentation av fördämningsvallen. Mot huset ses den färdigställda delen av fiskvägen. Foto mot nordväst/Mattias Persson, Ist Kalmar.

Murprofilen mot sydväst. Foto Mattias Persson, Ist Kalmar.

Ritning

Ritning i profil och plan av fördämningsvallen. OBS, anläggningszon invid nordöst om muren omkring en meter (ej med på planen).

Tekniska och administrativa uppgifter

Kalmar läns museum: 33-711-06

Länsstyrelsen i Jönköping: 525-11420-06

Länsstyrelsen i Kalmar: 525-11420-06

Beställare: Länsstyrelsen i Jönköping

Utförare: Håkan Nilsson

Fältarbetstid: 6 timmar

Rapporttid: 8 timmar

Kommun: Högsby

Socken: Fågelfors

Ekonomiska kartans blad: 5G 8a

Koordinater: x 6342534, y 1501671 i profilens SÖ hörn

Fornlämningsnummer: RAÄ110:1

Fornlämningstyp och tidsperiod: Fördämningsvall, järnbruk, 17–1800-tal